

da premog, ki nam kuri, sveti in je še za marsikako drugo rabo, je gotova priča starodavnih prekucij zemlje, zraven pa previdnosti dobrotljivega Stvarnika, ki je pod zemljo shranil človeškemu rodu neizmerne zaklade kurjave, kadar mu bo za-njo zmanjkalo derv na zemlji. Bk.

Slovensko slovstvo.

Pretnes „slovenskih beril za 3. in 4., 5. in 6. gimnazijalni razred“, vredjenih po dr. Bleiweis-u in dr. Miklošič-u.

Spisal prof. Raic.

(Dalje.)

Prilogi končavajoči na *k*, *g* spremenjajo pogostoma v 2. in 3. sklonu enojnega števila te črki v *c*, *z* pred *e* in v nekterih sklonovih pred *i* = *y*. Ta sprememba je ne po slovniškem duhu, ter se bori s sestavo staroslovensčine, ker *e* zastopa v 2. sklonu *aa*, v 3. *uu*, kar se v srbskem skrčuje v *o* in v slovenščini celó v *e* in *i* nameščuje v druževniku enojnega, v rodivniku, druževniku in mestniku množnega števila staroslovenski *y*, pred katerim *k*, *g* nikoli ne smeta v *c*, *z* prehajati; tedaj ne „družega“ IV. 7. ne „visocih“ IV. 7, temoč vselej „drugega“, „visokih“ iz druga *ga* *ago*, *vysokyih*. Ta pisava je gotovo posneta iz govora, kateri se drzne okruževati ne le glasnike, temoč tudi tihnike, česar nas Bog obaruj! in ta napačna raba ne ima oblasti podkopati predoslednega pravila in pobirati krivih navad; le blagine moramo med ljudstvom iskati!

Zdi se mi, da je vsikdar na robe prilogom v 2. stopnji s končnico *ak*, *ok*, *ek* pristavljati *eji*, *ejsi*, *ši*, *ji*, ker to ljuto rani pravilo velevalojče take končnice odmetavati in *eji* itd. koreniki prikladati; torej ne „gorkeje“ IV. 2., „globokeje“ III. 131., „redkejši“ III. 36., ampak „gorše“, „globši“ ali „globljeji“ in „rečiši“. Staroslovenec sicer ne izpušča vsikdar teh končnic, vendar je spreminja v odgovarjajoče nebne: glôbočaji, ker pa je to nas izumrlo, smo dolžni se rečenega pravila držati.

V tema beriloma se dostikrat izpahuje *r*, če se pred *e* dva tihnika nahajata, katerú zadnji je *r*: „čeda“ IV. 1. namesto „čreda“. To je lastnost le nekterih našincov ščrbečih domačjo svetinjo, in protislovi slavenščini.

I se skrbno devlje na mesta, kder je neorganičen in ne ima nikake pravice, temoč le nadleguje in pači: „ojster“ IV. 16., „ogrinjalo“ 17., „knjige“ 18., „začenja“ 43., „jagnjiče“ 48., „proklinjati“ 48., „gnjezdice“ 46., „severji“ 70., „plajšček“ 74., „biserjev“ 75., „gnječa“ 75., „vogljat“ 75., „lešnjik“ 76., „plesnjina“ 82., „gnjijoč“ 102., „plošnjat“ 106., „spominjati“ III. 3., „angelji“ IV. 145., „privesljati“ 154., „prihodnje“ 158., „gojzd“ 1., „razujzdanost“ 123., „taborja“ 157., „mramorjev“ 82., „lovorjem“ III. 17., „iz suknja“ 24., „rešnje“ 181., „nježna“ 3., „z vreči“ 57., „sokolji“ 4., namesti: „oster“, „ogrinalo“, „knige“ (*), „začina“, „jagniče“, „proklinati“, „gnezdice“, „severu“, „plajšček“, „biserov“, „gneča“, „oglat“, „lešnik“, „plesnina“, „gnjijoč“, „ploščnat“, „spominati“, „angeli“, „priveslati“, „prihodno“, „gozd“, „razuzdanost“, „tabora“, „mramorov“, „lovorom“, „iz sukna“, „rešno“, „nežna“, „z vreči“, „sokolji“. Razlogi: „oster“ iz korenike *os*, končnice *er* s vstavkom blagoglasnega *t*, dakle ne „ojster“, temoč „oster“, „ogrinalo“ iz *gr*, odtod glagol druge vrste *gr-nô-ti*, s predlogom „ogrnôti“, ocod vršivnik „ogrinati“ s vstavljanjem *i* v osnovi in veznici *a* nam. *ô*. Ja se le priláže glagolom 5. in 6. vrste, kateri iz 4. prehajajo: „stvoriti“, „stvarjati“, „polniti“, „na-polnjevati“, tedaj tudi napačno „začenja“ itd. — „kniga“ od *ku* in *iga*, primeri „tol-iga“, „veriga“, „jagniče“ od *agn* ali *jagn*; ker staroslovenski *ĕ* = *e* samo s prostim *e* v pisavi namešujemo, moramo pisati „gnezdice“, „nežna“; kder se v staroslovensčini po *r* nahaja *ž*, se v novoslovenskem nikoli ne ima v drugem in sledečih sklonovih *j* prilagati, tedaj ne „severji“, „biserjev“, „taborja“ itd.;

*) V poslednjem listu je v tem članku na str. 102 v 11. verstí od spodej po tiskarski pomoti odletela poslednja čerka i namesti vmesne j; namesti knjig naj se tedaj bere knigi. Vred.

„plajšček“ od „plahta“, dakle krivo „plajšček“; „gneča“ od *gnet* in *ja*, tedaj „gnetja—gneča“; „gnjijoč“ od *gni*; „oglat“ od „ogel“ (starosl. *og-lž*) in at, *e* = *ž* se izpahuje; „lešnik“ iz priloga „lešen“ in končnice *ik*, kor krstnik; „angel“ od „angel-us“ z odvrženjem latinske končnice; „plesnina“ iz *plesen* in *ina*; „prihodno“ iz *hod* in *en*, tedaj „prihodno“ in ne iz prisvojnega *nji*; „sukno“ kor lokno, platno; „vreči“ iz *rr*, odtod glagol „vreti“, deležje preteklo trpivo „vret“ s samostavniško končnico *je*, dakle „vretje“ = „vreče“; „sokolž“ staroslovenski, tedaj ne „sokolji“. (Dalje sledi).

Odgovori.

O besedah „kuga“, „Diža“, in „sud“ in še nekterih drugih.

Kuga je med Muro in Dravo znana beseda v pomenu Viehseuche. Slovenski ljud v ti pokrajini pravi od kuge, da ponoči pride v podobi šternastega teleta, katero se pri vratih kravjega hleva postavi in s svojo sapo živino okuži. Šternasto ali spreglasto je vse jedno, in pomeni „schwarzgelbfeckig“. Za koreniko pa jaz imam sanskritski glagol *čhu* ali *khu*, kar pomeni laedere, ferire, toraj bi kuga in čuma iz edine korenike izhajale. Kadar veliko ljudi pomira, se pravi pri nas „pomor je“. Še ni davno mi je kmet, kterege sem vprašal: „kaj ste kapelo sv. Roka zidali?“ odgovoril: „ljudi pripovedujejo, in tudi letno čislo kaže leta . . . , ko je bil velik pomor“. In iz zgodovine je znano, da je vladala v tem letu bolezen, katero Nemci „Pest“ imenujejo. Latinsko-nemško besedo *pestis* — Pest izpeljuje ostroumni Pott iz *perdo* ali pa gerskega *pertho*, *verwüsten*, *zerstören*, *vertilgen*, toraj je v pomenu enaka beseda z besedama kuga in čuma, ako je korenika teh besed *čhu* ali *khu*. Eichhoff pa postavlja koreniko *bâdh*, *schlagen*, *schaden*, *bâdhâ* Unheil, horvat. *beda*, litv. *beda*.

Ime Diže izpeljujem iz korenike *du*, *dyu*, *bewegen*, *digati*, *movere*, toraj Diga po prestopu glasnika *g* v *ž*. Diža = *die sich bewegende*. V kanjuški dolini na Štirnskem imamo rečico Digič, na Moravskem pa teče Dija. Namesto Aniz raje pišimo Anis ali Anas, ker rimski pisatelji imajo Anisus ali pa Anasus. Zavoljo oblike *is* in *as* primeri lastne imena: Boris, Lelis, Beras, Jeras itd.

Zavoljo sud, gerade, sem jaz te misli: Sud je iz tiste korenike, iz ktere soditi, suditi. Izvirni pomen je: *richten*, *Richtung geben*, pomen soditi, *judicare* je že tropišk.

Rezjan pravi: mizo sudi! *richte den Tisch her, decke auf!* Sud bi toraj izvirno pomenilo: gerichtet, gelenkt, in v tem tiči pomen „gerade“.

Dav. Terstenjak.

Epidemija se pravi latinski: *morbus* in *populo versans*; ali bi bilo daleč zaorano, ako bi jo imenoval: pohajavno, ali pohajno, ali zahajavno bolezen? — Beseda „Epidemie“, za katero se še prava slovenska beseda išče, me je vpotila opomniti, da naši slovenski pisavci v zadregi le preradi samo po nemškem jeziku slovenske pomenke izdelavajo, kar je dostikrat prav napačno. Od več besed se spomnim samo besede „pohiševavec“, kar bi „Hausirer“ pomeniti imelo. Ako bi bil tisti, ki je „pohiševavec“ prvi na popir spravil (*), pred poiskal, kako se „Hausirer“ (v pomenu tergovca) latinski, gerski ali talijanski pravi, bi ga bil slovenski drugače kerstil — morebiti „teržinar“ ali kaj podobnega. J. D.

*) „Novice“ rabijo besedo pohiševavec za „Hausirer“ po slovniku „Juridisch-politische Terminologie für die kroatische, serbische und slovenische Sprache“, ki ga je po c. k. ministerstvu pravosodja poklicani odbor na Dunaji 1853 na svetlo dal; ondi stoji za slovenski jezik „pohiševavec“, za horvaški „kućarac“, za serbski „pokućar“, — „Teržinar“ je vsak tergovec in ne zaznamuje tistega, ki edini ima pravico po hišah kupčevati. Res je pa tudi, da „pohiševavec“ ne zaznamuje določno tergovca; ali pa ga zaznamuje beseda „Hausirer“?? Vred.